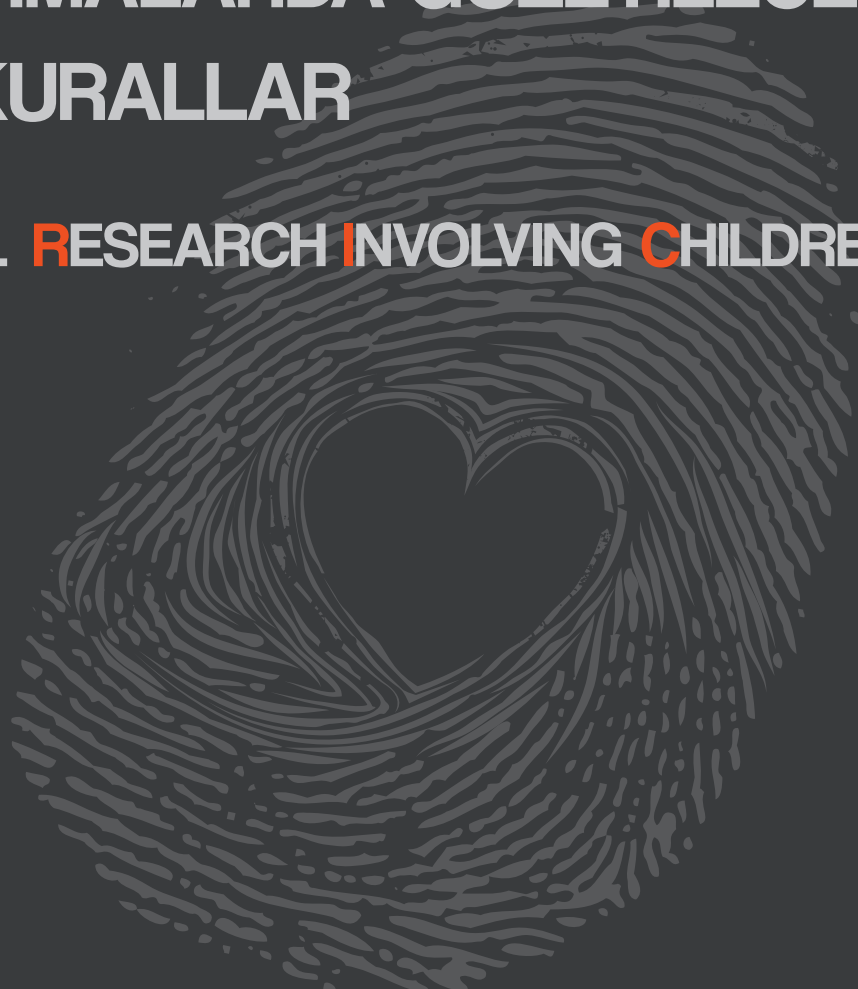

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR

ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childre
andYoungPeople

research, education, advocacy

Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO

Te Whare Wānanga o Ōtago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi
tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği
Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen
Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması
kapsamında hazırlanmıştır.

ULUSLARARASI
ÇOCUK MERKEZİ

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşılabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamlardan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 1: Yerel durumların karmaşık gerçeklikleri içinde uluslararası araştırma etiğini yaşama geçirme: Pakistan’da yoksulluk, kültürel değer olarak konukseverlik ve zarar vermemeye çalışan araştırmacılar

Arka plan bağlamı:

Dünyadaki pek çok kültürde konukseverlik güçlü bir değerdir. Bu, Pakistan’da da böyledir. Konukseverlik etiği, konuklara büyük bir saygıyla ve değer vererek davranmak, onlara yardımcı olmak için çaba göstermek anlamına gelir. Gelişlerinden duyulan memnuniyetin ifadesi olarak konuklara çay, yiyecek ikram edilir, kimi durumlarda sofralar kurulur. Konuktan beklenen ise başta küçük bir “hayır teşekkür ederim” ifadesinin ardından bu konukseverliğin değerini bilip kabul etmektir.

Pakistan’da çeşitli kuruluşlarla yaptığım çalışmalar sırasında diğer araştırma ekibi üyeleriyle birlikte ülkenin çeşitli yerlerindeki evleri, okulları ve toplulukları ziyaret etme fırsatı buldum. Araştırma ekiplerimiz Pakistan’daki evleri ve okulları ziyaret ettiğinde bu güçlü konukseverlikle hep buyur edildiler. Aileler ve okul temsilcileri konukları için ikramlar hazırladılar.

Etik görev:

Pakistan’da konukseverliğe verilen değer çok güçlüdür; özellikle maddi sıkıntı içinde olan ailelerde ve okullarda daha da güçlenir. İkram için yapılan düzenlemeler, zaten maddi olarak ucu ucuna geçinen ailelere ve okullara maddi yük getirebilir. Okullarda, bu yöndeki düzenlemeler genellikle öğretmenleri ve öğrencileri derslerinden çıkararak onlara ziyaretçiler için ikram hazırlatma şeklinde yapılmaktadır.

Ailelerin ve toplulukların bu gibi konuksever tekliflerini geri çevirmek, çok dikkatli ve saygılı bir biçimde yapılsa bile, aileler ve toplum tarafından yanlış anlaşılabilir. Reddetmek, bir tür nezaket olarak algılanabileceği gibi (bir şeyi önce reddedip sonra alma şeklindeki kültürel tarz); saygısızca, hatta küstahça bir hareket olarak da karşılanabilir. Böylesi durumlar topluluklarla ilişkileri olumsuz etkiler; bu da potansiyel araştırmaya katılanların zaman ayırma ve görüşlerini paylaşma istekliliğini kırabilir. Öe yandan, çay ve diğer ikramlar kültürel açıdan ortaklaşılan bir mekan ve zaman da yaratabilir; böylelikle gayri resmi iletişim ve etkileşim fırsatları ortaya çıkmış olur. Bu durumda gerek olası araştırma katılımcıları gerekse araştırmacıların kendileri açısından araştırmayı çevreleyen o resmi hava biraz dağılır.

Araştırma ekiplerimiz de bu sorunla uğraştı. Burada, kültürel değerlere ve normlara saygı etiğinin ‘zarar verme’ şeklindeki araştırma etiğiyle ters düştüğü hissine kapıldık.

Önümüzde aşğıdaki seçenekler vardı. Ailelerin ve okulların konukseverliğini minnetle kabul edip içinde bulundukları güç durumu tanıyabilirdik. Bunun yanı sıra, konukseverliklerini kabul edip karşılığında bir şeyler verebilirdik (örneğin çayın ve diğer ikramların parası gibi). Gelgelelim, çevredekiler bunun bir tür hakaret anlamına geleceğini söylediler. Ya da ailelerin ve okulların ikramlarını toptan reddedip sayısız ve kaba görülme riskini göze alabilirdik.

Yapılan tercihler:

Biz de sonunda şuna karar verdik: İkramları nazikçe reddedecektik, gerekiyorsa bunun “kuruluş politikası” zorunlu kıldığını söyleyecektik. Böyle, onları incitmeden, araştırma ekibindekilerin saygısız davranışta bulunmadıklarını hissettirecektik.

Ancak, bunun söylenmesi yapılmasından daha kolaydı. İkramları kabul edemeyeceğimizi nazik bir dille söylemiş olsak bile aileler ve okul temsilcileri bunları gene önümüze koyacaklardı. Belki de kabul etmememiz sıradan bir nezaket sayılacaktı. Bu noktada da, ikram edilecek şeyler için gereken masraflar zaten yapılmış ve bu işe zaman ayrılmışken reddetmemiz çok kaba olacaktı. Biz bazen tek bir bisküvi alıp, daha sonra bunları çocukların yiyebileceği umuduyla gerisine dokunmadık.

Burada, diğer araştırmacıların ve kendimin peşini bırakmayacağım bir konu var. Konuya ilişkin yaklaşımımız kültürel beklentileri anlayıp karşılıklı görüşürken sürekli bir oluşum içinde. Çay ve başka ikramları kabul edemeyeceğimiz an başında söylemeye çalıştık. Bu, bazen işe yarıyordu, ama genellikle pek yaramıyor ve ikramlar gene önümüze çıkarılıyor. Ama her durumda biz ziyaret sonunda teşekkürlerimizi ifade için bir armağan bırakıyoruz. Bu bir “karşılık” değil teşekkürlerimizin bir simgesi. Öte yandan verdiğimiz hediyein araştırma katılımcısı açısından makbule geçecek bir şey olmasını sağlamaya çalışıyoruz; istiyoruz ki maddi açıdan da katılımcıların katlandıklarına eşit bir şey olsun. Örneğin, biz okuldaysak çocuklar ve öğretmenler tarafından kullanılacak kalem, silgi, boyama kalemi gibi şeyler veriyoruz.

Kendinize soracağınız sorular/düşünceler:

Evrensel kabul edilen araştırma etiğiyle araştırmanın gerçekleştiği yerel durumların karmaşık gerçeklerini bağdaştırmak güç olabilir. Kültürel değerlerin ve normların araştırma etiğiyle ters düştüğü durumlarda ne yapılması gerekir?

Buradaki durum araştırması, araştırma etiğinin konukseverliğe büyük değer veren kültürlerde nasıl karmaşık boyutlar kazanabileceğine bir örnektir. Konukseverlik, konuk eden aileler ve topluluklara getirdiği gerilimin yanı sıra, evlerine ve ayaklarına kadar gelen konukların reddedilmesini de güçleştirir. Bir konuğu ağırlamak ve ona yardımcı olmak kültürel olarak beklenen, hatta mutlaka sergilenmesi gereken bir davranışsa, böyle bir durumda onayın gerçekten gönüllülük temelinde olduğundan nasıl emin olabilirsiniz? Bu söylenen, çocuklar söz konusu olduğunda daha da geçerlilik kazanır. Çocuklar da aynı değerler doğrultusunda yetiştirilir; onlardan da konuklara iyi davranmaları, yardımcı olmaları, büyüklere saygılı davranmaları istenir. Bu durumda, bir çocuk bir görüşmeye ya da araştırma çalışmasına katılmayı gerçekten reddedebilir mi? Eğer reddedemiyorlarsa, onay ya da kabulleri gerçekten gönüllü sayılabilir mi? Bunu nasıl bilebiliriz?

Etkileşimler ve ilişkiler çevresinde, araştırma etiği ve araştırma sürecini kültürel beklentiler ve normlarla nasıl bütünleştirebilirsiniz? Bu, topluluğun temsilcileri ve büyükleriyle bir toplantıda açıkça ve dürüstçe konuşulabilecek bir şey midir? Orada bu tür konuları yerel gerçeklikler, kültürel değerler ve

normlar ışığında ele alıp tavsiyelerde bulunabilecek bir etik değerlendirme kurulu var mıdır ? Yoksa kurulabilir mi?

Katkıda bulunan: Sadaf Shallwani, Uygulamalı Psikoloji ve Beşeri Kalkınma Bölümü, Ontario Eğitim Araştırmaları Enstitüsü, Toronto Üniversitesi.

Örnek durum 2: Katılımcının ilerleyen hastalığı olup onay veremediği durumlarda gelecekteki yararı gözetmek.

Arka plan:

Çoğu durumlarda, ağır bir nörodejeneratif hastalığı olan bir çocuğun herhangi bir araştırmaya anlamlı bir onay vermesi mümkün olmaz. Çocuğun yaşı ve hastalığının ileri derecede olması onayı imkansız kılar. Nörodejeneratif koşullar son derece nadir görülür; bu durumlar bugün bile tam bilinmemektedir ve uygun teşhis ve daha sonraki tedavi açısından üçüncü ve dördüncü basamak hizmetleri gerektirir. Bu da genellikle son derece karmaşık bir konudur ve bilginin sınırlarında yer almaktadır.

Bu konumdaki çocuklarla ilgili çalışmalar yapan sağlıkçılar mevcut statükoyu kabul etmek ya da araştırma yapıp durum hakkında bilgiyi arttırarak gelecekte bu tür durumlarda yarar sağlayacak bir değişikliğin önünü açmak gibi seçeneklerle karşı karşıyadırlar.

Etik görev:

Gelecekteki durum yönetimine yardımcı olma açısından, kötüleşmekte olan koşulların nedenleri ve oluşum halindeki klinik patoloji konusundaki bilgi temelini geliştirmek temel bir gerekliliktir.

Etik görev, aşağıdakiler arasında bir tercihte bulunmaktır:

- Tıbbi yönetim bu ek görev olmadan da kendi başına zorlayıcı olduğundan böyle bir girişimde hiç bulunulmamalıdır.
- Gerçekçi olmayan, ancak anlaşılabilir beklentilerin yumuşatılması; bu tür keşifler genel olarak beklenmeksizin ortaya çıkar, ancak uzun bir süre sonra ve önemli bir Arka plan çabası sergilendikten sonra.
- Olsa bile, herhangi bir yanıtın söz konusu özel çocuk açısından çok sınırlı rolü olacaktır.
- Çocuğun onayı alınmadan ve hiç alınamayacak olmasına rağmen araştırmaya devam edip edilmeyeceği.

Yapılan tercihler:

- Salt keşif dürtüsü dışında, daha önceki ampirik literatür ya da güçlü klinik kanıtlar temelinde sonuca ulaşma anlamında gerçekçi bir şansın bulunduğu durumlar dışında klinik araştırmalara sınır getirilmesi Başka bir deyişle, araştırmanın sağlam bir bilimsel ve/ya da klinik gerekçesi olmalıdır.
- Tıbbi görüntüleme ve fotoğraf dâhil, uzun yılları kapsayan titiz tıbbi kayıtların muhafazası.

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

